

بررسی نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری با نگاهی به حقوق فرانسه^۱

دکتر جواد تقی‌زاده^{*}

سعید رضایی^{**}

چکیده

شورای نگهبان با تشکیل هیأت نظارت مرکزی، هیأت نظارت استان، هیأت نظارت شهرستان، هیأت نظارت بخش و تعیین ناظران در شعب اخذ رأی، وظیفه نظارت خویش بر انتخابات را در سه مرحله قبل از روز رأی‌گیری، در روز رأی‌گیری، و پس از روز رأی‌گیری انجام می‌دهد. تأیید صلاحیت داوطلبان انتخاب ریاست جمهوری نیز طبق بند ۹ اصل ۱۱۰ قانون اساسی بر عهده شورای نگهبان می‌باشد. بسیاری از شرایط انتخاب پذیری برای تصدی ریاست جمهوری غیر قابل ارزیابی می‌باشند که این مسأله توان مانور شورای نگهبان را در تأیید یا رد صلاحیت داوطلبان افزایش داده است. شورای نگهبان در کلیه مراحل در صورت اثبات تخلف با ذکر دلیل نسبت به ابطال یا توقف انتخابات در سراسر کشور و یا بعضی از مناطق اقدام می‌کند. رسیدگی به شکایات انتخاباتی و در نهایت اعلام نتایج قطعی انتخابات با شورای نگهبان است. در فرانسه نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری بر عهده شورای قانون اساسی است. این شورا بر حسن اجرای انتخابات ریاست جمهوری مراقبت و به اعتراضات رسیدگی و نتایج نهایی انتخابات را اعلام می‌کند.

کلید واژگان: نظارت، انتخابات ریاست جمهوری، شورای نگهبان، شورای قانون اساسی.

^۱ تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۵/۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۷/۱۲

* دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران (نویسنده مسئول)

** دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه مازندران.

انتخابات در نظام‌های دموکراتیک دارای جایگاه ویژه‌ای است زیرا سهم‌گیری مردم را در حاکمیت محقق می‌کند. در واقع در دوره کنونی انتخابات مهم‌ترین ابزار دموکراسی محسوب می‌شود تا آن‌جا که در فرهنگ سیاسی امروز، انتخابات با دموکراسی عجین شده و از هم دیگر تفکیک ناپذیر است. اهمیت امر انتخابات در نظام‌های دموکراتیک، یک وجه دیگر هم دارد و آن این که چنان مشروعیتی به سازمان، محتوا و رفتار سیاسی جامعه می‌بخشد که قابل مقایسه با سایر مصادر مشروعیت سیاسی نیست.^۲

روح قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و منطق حاکم بر آن، حکایت از فراهم ساختن زمینه‌های مشارکت عمومی شهروندان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و ایجاد زمینه مداخله مستقیم و غیرمستقیم آنان در اداره امور کشور دارد.^۳ یکی از دغدغه‌هایی که همیشه هم‌زمان با برگزاری انتخابات مطرح می‌شود دغدغه تضمین سلامت انتخابات و اجرای صحیح آن است. پیش‌بینی یک مقام نظارتی برای این امر که عهده‌دار وظیفه سنگین نظارت بر انتخابات باشد تا جایی که بتواند صحت و سلامت انتخابات را تأمین و از وقوع تخلفات انتخاباتی پیشگیری کند، امری ضروری به نظر می‌رسد.

نظارت، که به لحاظ سابقه فقهی در باب وصیت و وقف آمده و از آن اقتباس شده است و معمولاً در مورد وصی یا متولی یا مجری به کار می‌رود، عبارت از کاری است که فرد یا هیأتی، به منظور کنترل و صحت عمل، اظهار نظر می‌کند^۴ و ناظر به شخصی گویند که عمل یا اعمال نماینده شخص یا اشخاصی را مورد توجه قرار می‌دهد و صحت و سقم آن عمل یا اعمال را به مقیاس معینی که معهود است می‌سنجد تا عمل صحیحاً صورت گیرد و برای این کار اختیار قانونی داشته باشد.^۵ نظارت بر انتخابات در پیوند تنگاتنگ با حق بنیادین و انسانی تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی افراد است.^۶ قوانین اساسی کشورها معمولاً نهادی را برای نظارت بر انتخابات و رسیدگی به تخلفات انتخاباتی و در نهایت ابطال یا تأیید آن تعیین می‌نمایند. نظارت توسط قضات عمومی دادگستری، قضات اساسی، قضات اداری، قضات خاص انتخاباتی، پارلمان و یا انجمن‌های نظارت مردمی شیوه‌های رایج نظارت بر صحت انتخابات سیاسی می‌باشند.^۸ در همه

۲. مدنی، جلال‌الدین؛ **انتخابات در ایران / گذشته و حال**، زمانه، سال ۲، شماره ۱۵، آذر ۱۳۸۲، ص ۵۲.

۳. موسی‌زاده، ابراهیم؛ **نظارت بر انتخابات**، مجله حکومت اسلامی، سال سیزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۷، ص ۷۹.

۴. عمیدزنجانی، عباسعلی؛ **شورای نگهبان و نظارت بر انتخابات**، مجله حکومت اسلامی، شماره ۳۰، زمستان ۱۳۸۲، ص ۶۲.

۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ **ترمیمولوژی حقوق**، چاپ پنجم، تهران: گلشن، ۱۳۷۰، ص ۷۰۶.

۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ **مبسوط در ترمینولوژی حقوق**، جلد پنجم، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۶، ص ۳۶۰۳.

۷. سیدفاطمی، سیدمحمد؛ **حق تعیین سرنوشت و مسأله نظارت بر انتخابات**، مدرس علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۲، ص ۱۲۳.

۸. تقی‌زاده، جواد؛ **گفتارهایی در حقوق انتخابات سیاسی**، جزوه درسی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، بابلسر، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران، ۱۳۹۰، ص ۱۰۶.

۹. هاشمی، سید محمد؛ **حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران**؛ جلد ۲، چاپ بیستم، تهران: میزان، زمستان ۱۳۸۷، ص ۲۵۲ و احمدی، علی؛ **انتخابات در ایران**، تهران، میزان، ۱۳۸۹، ص ۲۱۸.

۱۰. فاورو، لویی؛ **دادگاه‌های قانون اساسی**، ترجمه دکتر علی اکبر گرجی ازندیانی، تهران: میزان، ۱۳۸۸، صص ۶۰-۸۴-۱۱۹.

کشورهایی که حکومت‌های دموکراتیک دارند اصل نظارت بر انتخابات اعمال می‌گردد.^۹ برای مثال در ترکیه، دادگاه اختصاصی انتخابات وجود دارد، در آلمان دیوان قانون اساسی فدرال به شکایات از نتایج بررسی اعتبارنامه‌ها در بوندستاگ رسیدگی می‌کند، در اتریش دیوان قانون اساسی وظیفه نظارت بر انتخابات را عهده‌دار است و در فرانسه شورای قانون اساسی در انتخابات نمایندگان مجلس ملی و سنا به شکایات مربوط به مبارزات انتخاباتی یا برگزاری انتخابات رسیدگی می‌کند و در انتخابات ریاست جمهوری نیز شورا در سه مرحله آماده‌سازی انتخابات، برگزاری و اعلام نتایج آن حضور دارد.^{۱۰}

اصل ۹۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان رهبری و ریاست جمهوری را بر عهده شورای نگهبان قرار داده است. پرسش این است که سازوکار نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری توسط شورای نگهبان چگونه است؟ برای پاسخ به این پرسش، ابتدا مقام ناظر بر انتخابات ریاست جمهوری، سپس نظارت شورای نگهبان پیش از رأی‌گیری، در ادامه، نظارت شورای نگهبان هم‌زمان با رأی‌گیری و در نهایت نظارت شورای نگهبان پس از رأی‌گیری بررسی می‌شوند.

۱- مقام ناظر بر انتخابات ریاست جمهوری

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران شورای نگهبان را طبق اصول ۹۹ و ۱۱۸ مسئول نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری دانسته است. مطابق ماده ۸ قانون انتخابات ریاست جمهوری نیز شورای نگهبان مسئول نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری است. این در حالی است که در ایران قبل از انقلاب اسلامی وظیفه نظارت بر انتخابات بر عهده انجمن نظارت قرار داشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سیر تکاملی نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری دارای سه مرحله بوده است. مرحله اول نظارت توسط انجمن‌های مردمی بر اساس مصوبات شورای انقلاب، مرحله دوم نظارت شورای نگهبان و هیأت مرکزی نظارت تا قبل از تفسیر اصل ۹۹ قانون اساسی؛ و سومین مرحله نظارت شورای نگهبان بعد از تفسیر اصل ۹۹ است.^{۱۱} به موجب نظریه تفسیری شورای نگهبان^{۱۲} نظارت مذکور در اصل ۹۹ قانون اساسی استصوابی است و شامل تمام مراحل اجرایی انتخابات از جمله تأیید و رد صلاحیت کاندیداها می‌شود.^{۱۳}

شورای نگهبان متشکل از دوازده نفر است. شش نفر فقیه عادل و آگاه به مقتضیات زمان به انتخاب رهبر و شش نفر حقوقدان متخصص در رشته‌های مختلف حقوق که توسط رییس قوه قضاییه به مجلس پیشنهاد و با رأی نمایندگان مجلس انتخاب می‌شوند.^{۱۴} مدت عضویت اعضای شورای نگهبان شش سال است به این صورت که در نخستین دوره پس از سه سال، نیمی از اعضای هر گروه به قید قرعه تغییر می‌یابند و اعضای تازه به جای آن‌ها انتخاب می‌شوند.^{۱۵}

۱۱. یعنی از تاریخ ۱۳۷۰/۳/۱ به بعد.

۱۲. احمدی، علی؛ پیشین.

۱۳. مجموعه نظریات شورای نگهبان، تهران، مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۸۱، ص ۲۲۷.

۱۴. اصل ۹۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۱۵. اصل ۹۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

متأسفانه قانون اساسی در مورد توالی انتخاب اعضای شورای نگهبان مسکوت است^{۱۶} و حال آن که انتخاب مجدد و مکرر یک فرد زمینه ساز تداوم و تمرکز قدرت شمرده شده و ممکن است صاحب مقام به خاطر انتصاب متوالی به سوی تمرکز طلبی، استبداد یا حداقل محافظه کاری کشیده شود. تناوب قدرت نشانه‌ای از رشد و توسعه دموکراسی به شمار می‌رود و زمینه را برای پذیرش تمام ارزش‌های فکری و توازن سیاسی فراهم می‌سازد.^{۱۷} پیش‌بینی عدم امکان توالی انتخاب، زمینه حضور افراد شایسته دیگر با افکاری متفاوت را در ساختار شورای نگهبان فراهم می‌کند که این امر یقیناً می‌تواند به انجام مطلوب‌تر وظایف نظارتی شورا کمک نماید. چرخش‌پذیری و ادواری بودن دوره متصدیان با طرز تفکر دموکراتیک نیز سازگاری بیشتری دارد.^{۱۸} این موضوع در ترکیب شورای قانون اساسی فرانسه لحاظ شده است. اعضای شورای قانون اساسی فرانسه دو دسته‌اند: دسته اول، اعضای انتصابی که ۹ نفرند. سه نفر توسط رییس جمهور، سه نفر توسط رییس مجلس ملی و سه نفر توسط رییس سنا، برای ۹ سال غیر قابل تمدید با تغییر یک سوم در هر سه سال منصوب می‌شوند.^{۱۹} این مقامات در انتخاب اعضای شورای قانون اساسی به طور مطلق آزاد نمی‌باشند بلکه کمیسیون‌های صلاحیت‌دار مجلس می‌توانند انتخاب آنان را وتو کنند. شورای دولتی در رأی آوریل ۱۹۹۹ درباره ماهیت حقوقی انتصاب اعضای شورای قانون اساسی اظهار داشته است که از نظر این شورا عمل رییس جمهور در انتصاب اعضای شورای قانون اساسی یک عمل حاکمیتی است.^{۲۰} بنابراین، اعمال انتصاب قابل شکایت در شورای دولتی این کشور نمی‌باشد. دسته دوم شامل روسای جمهور سابق فرانسه می‌باشند که تا پایان عمر در این شورا عضویت دارند.^{۲۱} و^{۲۲} برخی حقوقدانان به وجود این گروه عضوی در شورای قانون اساسی فرانسه نقدهای جدی وارد می‌کنند و معتقدند پیش‌بینی حضور روسای جمهور سابق به عنوان اعضای دائم در سال ۱۹۵۸ معلول مقتضیات سیاسی زمانه بوده و یادآور سناتورهای مادام‌العمر اوایل جمهوری سوم است. حذف این گروه عضوی بسیار مطلوب خواهد بود. در عوض می‌توان آن‌ها را به عنوان اعضای مادام‌العمر سنا تعیین کرد.^{۲۳} طبق ماده ۵۷ قانون اساسی فرانسه ممنوعیت جمع عضویت در شورای قانون اساسی با برخی مشاغل و مقامات عالی - نظیر تصدی وزارت یا عضویت در پارلمان - پیش‌بینی شده است.

-
۱۶. فرشتیان، حسن؛ **نگاهی به شورای قانون اساسی فرانسه و شورای نگهبان ایران**، حکومت اسلامی، شماره ۳۰، زمستان ۱۳۸۲، ص ۱۱۶.
۱۷. هاشمی، سید محمد؛ **نظارت شورای نگهبان انضباطی است نه استصوابی و نه اطلاعی**، مدرس علوم انسانی، شماره ۳۱، زمستان ۱۳۸۲، ص ۱۸۰.
۱۸. قاضی، ابوالفضل؛ **یابسته‌های حقوق اساسی**، چاپ دوازدهم، تهران، میزان، ۱۳۸۲، ص ۲۴۳.
۱۹. بزرگمهری، مجید؛ **بررسی تطبیقی تبلیغات در نظام انتخاباتی ریاست جمهوری ایران و فرانسه**، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۶، ص ۳۲.
- طباطبائی مومنی، منوچهر؛ **حقوق اساسی**، چاپ دوازدهم، تهران: میزان، پاییز ۱۳۸۶، ص ۲۷۷.
- اردان، فیلیپ؛ **نهادهای سیاسی و حقوق اساسی**، ترجمه دکتر رشید انصاریان، چاپ شانزدهم، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۹، ص ۱۷۹.
۲۰. CE, 9 avril 1999 Dame Ba, 1999, p.1573 به نقل از گرجی از ندریانی، علی‌اکبر؛ **ملاحظات بر شورای قانون اساسی فرانسه**، پژوهش‌های حقوقی، شماره ۱۶، ۱۳۸۸، ص ۱۶۴.
۲۱. بعد از ژنرال دوگل، رئیس جمهور ژرژ پمپیدو قبل از اتمام دوران ریاست جمهوری‌اش دنیا را ترک می‌کند. رئیس جمهور ژیسکار دستن با توجه به منع اشتغال هم‌زمان اعضای شورا در مناصب مهم سیاسی و محرومیت از عضویت در پارلمان، ترجیح داد که در انتخابات میان‌دوره‌ای مجلس سال ۱۹۸۴ شرکت نماید و به مجلس راه یابد. رئیس جمهور فرانسوا میتران نیز چند ماه پس از اتمام دوران ریاست جمهوری از دنیا رفت (فرشتیان، پیشین، ص ۱۱۵). اکنون آقایان والرئو ژیسکار دستن، ژاک شیراک و نیکولا سارکوزی عضو شورای قانون اساسی می‌باشند و در جلسات آن شرکت می‌کنند.
۲۲. بزرگمهری، مجید؛ پیشین، طباطبائی مومنی، منوچهر؛ پیشین و اردان، فیلیپ؛ پیشین.
۲۳. H.ROUSSILLON, 2004: P. 10. به نقل از گرجی از ندریانی، علی‌اکبر؛ پیشین، ص ۱۶۳.

نظارت بر انتخابات ملی یعنی انتخابات ریاست جمهوری و پارلمانی (مجلس ملی و سنا) و نیز همه‌پرسی توسط شورای قانون اساسی صورت می‌گیرد.^{۲۴} بر اساس ماده ۵۸ قانون اساسی فرانسه، این شورا بر حسن اجرای انتخابات ریاست جمهوری مراقبت و به اعتراضات رسیدگی و نتایج نهایی انتخابات را اعلام می‌کند. دامنه نظارتی شورای قانون اساسی در قلمرو انتخابات ریاست جمهوری هم شامل وظیفه مراقبت و پیشگیری از وقوع تخلف و هم شامل وظیفه دادرسی و پیگیری دعاوی انتخاباتی است.^{۲۵} به عبارت دیگر نقش نظارتی شورا عبارت است از تضمین و تأمین نظم و ترتیب در رویه‌های کلی و عمومی و اعلام نتایج انتخابات.^{۲۶}

بر خلاف قانون اساسی فرانسه که نظارت شورای قانون اساسی را محدود و تعریف کرده است،^{۲۷} قانون اساسی ایران نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری را بر عهده شورای نگهبان گذاشته است ولی تعیین نکرده است که حدود این نظارت چیست و شورای نگهبان در اجرای آن چه اختیاراتی دارد. واضح است که یک هیأت دوازده نفره نمی‌تواند در تمام شعب اخذ رأی حاضر و ناظر باشد ولی می‌تواند از طریق گماردن ناظرین منتخب در تمام مراحل انتخابات، جزئیات امر را زیر نظر بگیرد.^{۲۸} به همین منظور شورای نگهبان دارای هیأت نظارت مرکزی، هیأت نظارت استان، هیأت نظارت شهرستان، هیأت نظارت بخش و ناظران در شعب اخذ رأی است و از طریق ناظران امور مربوط به انتخابات را مراقبت می‌کند. این هیأت‌های نظارتی دائمی نیستند، بلکه موقتی می‌باشند و پیش از شروع انتخابات تشکیل می‌شوند و تا پایان انتخابات به انجام وظایف محوله می‌پردازند.^{۲۹} در کنار این هیأت‌های نظارت، تشکیلات دیگری به نام دفاتر نظارتی توسط شورای نگهبان تشکیل شده‌اند که به تأمین نیازهای اطلاعاتی هیأت‌های نظارت، شناسایی، جذب و آموزش نیرو برای نظارت و غیره می‌پردازند.^{۳۰} شورای نگهبان قبل از رای‌گیری با تشکیل هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات وظیفه نظارتی خود را آغاز می‌کند.

۲- نظارت شورای نگهبان پیش از رأی‌گیری

شورای نگهبان پیش از شروع انتخابات، دو نفر از اعضای خود و پنج نفر از افراد مومن و مطلع و مورد اعتماد دارای حسن سابقه را با اکثریت مطلق آرا به عنوان اعضای اصلی و سه نفر را به عنوان اعضای علی‌البدل هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری، انتخاب و به وزارت کشور معرفی می‌کند.^{۳۱} هیأت مرکزی نظارت بر کلیه مراحل انتخابات، جریان‌های انتخابات، اقدامات وزارت کشور و هیأت‌های اجرایی که در انتخابات موثر هستند و آنچه مربوط به

۲۴. تقی‌زاده، جواد؛ شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات پارلمانی، اندیشه‌های حقوقی، سال ۴، شماره ۱۰، بهار و تابستان ۱۳۸۵، ص ۱۱۶.

۲۵. تقی‌زاده، جواد؛ شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری و همه‌پرسی، نشریه حقوق اساسی، شماره ۸، تابستان ۱۳۸۶، ص ۵۹.

۲۶. الیوت، کاترین و ورنون، کترین؛ نظام حقوقی فرانسه، ترجمه صفر بیگ زاده، چاپ اول، تهران: سمت، ۱۳۸۷، ص ۱۴۳.

۲۷. فرشتیان، حسن؛ پیشین، ص ۱۲۴.

۲۸. مدنی، جلال‌الدین؛ حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، چاپ سوم، تهران: همراه، ۱۳۷۴، ص ۲۳۴.

۲۹. هدایت‌نیا، فرج‌الله؛ بررسی شبهاتی پیرامون نظارت و دفاتر نظارتی شورای نگهبان، مجله رواق اندیشه، شماره ۲۶، بهمن ۱۳۸۲، ص ۷۰.

۳۰. پیشین، ص ۷۱.

۳۱. ماده ۲ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

صحت انتخابات می‌شود نظارت خواهد کرد.^{۳۲} هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات باید برای هر شهرستان ناظر یا ناظرانی به منظور اجرای وظیفه نظارت بر انتخابات تعیین کند. البته شورای نگهبان نیز به طور مستقیم حق دارد در هر مورد که صلاح بداند، تمام و یا برخی از ناظران را به طور مستقیم انتخاب کند.^{۳۳} طبق تبصره ۲ ماده ۳۹ قانون انتخابات ریاست جمهوری ناظرین شورای نگهبان نباید در انتخابات قبل مرتکب تخلفی شده باشند که در یکی از محاکم صالحه اثبات شده باشد. هم چنین هیچ یک از ناظرین شورای نگهبان نباید با داوطلبان انتخابات به ترتیب ذیل، خویشاوندی نسبی یا سببی داشته باشند: الف- خویشاوند نسبی: پدر، مادر، فرزند، برادر، خواهر ب- خویشاوند سببی: همسر و پدر، مادر، برادر و خواهر او.^{۳۴}

بر اساس ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری فرمانداران و بخشداران موظف‌اند از آغاز انتخابات، با دعوت از اعضای هیأت نظارت شورای نگهبان موجبات نظارت کامل آنان را در کلیه مراحل اجرایی انتخابات فراهم کنند. شرکت ناظر یا ناظران شورای نگهبان در جلسات هیأت اجرایی به منظور نظارت بر صحت اجرای قانون انتخابات ریاست جمهوری است و عدم حضور آنان در جلسات و یا خودداری آنان از امضای صورتجلسات مانع از ادامه کار انتخابات نخواهد بود.^{۳۵} هیأت‌های اجرایی موظف‌اند یک نسخه از صورتجلسه اقدامات خود را به ناظر یا ناظران شورای نگهبان تسلیم کنند.^{۳۶}

هیأت مرکزی نظارت یا ناظرانی که در سراسر کشور بر کیفیت انتخابات نظارت کامل دارند در هر مورد که سوء جریان یا تخلفی را مشاهده کنند، به صورت کتبی تذکر خواهند داد. فرمانداران و بخشداران موظف‌اند بلافاصله بر اساس قوانین، به رفع اشکالات مطرح شده اقدام کنند. چنانچه مسئولان وزارت کشور نظارت آنان را ملحوظ ندارند، ناظران مراتب را به هیأت نظارت مرکزی شورای نگهبان گزارش خواهند داد.^{۳۷} ناظر یا ناظران هر حوزه انتخابیه باید شخصاً یا توسط نماینده خود در کلیه جلسه‌های هیأت اجرایی به منظور انتخاب معتمدان هیأت اجرایی^{۳۸} شرکت کنند.^{۳۹} ناظر یا ناظران حوزه انتخابیه باید در اولین فرصت نسبت به انتخاب و صدور احکام ناظران حوزه‌های فرعی اقدام نمایند. ناظر حوزه فرعی، فهرستی از افراد مومن، مطلع و مورد اعتماد را برای نظارت در شعب ثبت نام و اخذ رأی تهیه و کتباً به ناظر و یا ناظران حوزه انتخابیه پیشنهاد می‌کند. ناظرین شعب ثبت نام و اخذ رأی توسط ناظر یا ناظرین حوزه انتخابیه، انتخاب و منصوب می‌شوند.^{۴۰}

بر اساس ماده ۳۷ آیین‌نامه اجرایی قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای

۳۲. ماده ۴ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

۳۳. ماده ۵ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

۳۴. ماده ۴۰ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۳۵. ماده ۴۰ آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۳۶. ماده ۱۱ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۳۷. ماده ۶ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

۳۸. اعضای غیر ثابت هیأت‌های اجرایی.

۳۹. تأیید صلاحیت معتمدانی که از سوی فرمانداری‌ها برای انتخاب هیأت اجرایی پیشنهاد می‌شوند، توسط هیأت نظارت شورای نگهبان صورت می‌گیرد (مستفاد از تبصره ۳ ماده ۳۹).

۴۰. ماده ۳۵ آیین‌نامه اجرایی قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی.

اسلامی، ناظرین شعب ثبت نام و اخذ رأی پس از دریافت ابلاغ نظارت در معیت اعضای شعبه ثبت نام و اخذ رأی و نماینده فرماندار یا بخشدار به محل شعبه ثبت نام و اخذ رأی عزیمت می‌کنند و در روز اخذ رأی، یک ساعت قبل از شروع کار باید در محل شعبه ثبت نام و اخذ رأی حضور یابند و تا پایان شمارش آرا و تنظیم صورتجلسه محل شعبه را ترک نکنند. ناظرین شعبه موظف‌اند پیش از شروع رأی‌گیری، محل استقرار شعبه اخذ رأی و انطباق آن را با آگهی انجمن نظارت در ارتباط با اعلام شعبه اخذ رأی بررسی کنند و دقت‌های لازم را در خصوص انجام وظایف قانونی نماینده فرماندار و یا بخشدار، کفایت تعداد برگه‌های انتخاباتی موجود در شعبه اخذ رأی، مناسب و کافی بودن لوازم و وسایل شعبه اخذ رأی، شرایط امنیتی شعبه و صندوق، لاک و مهر شدن صندوق قبل از شروع رأی‌گیری، شمارش آرا و قرائت آرای ریخته شده و تنظیم صورتجلسه شعبه به عمل آورند.^{۴۱}

ماده ۶۱ قانون انتخابات ریاست جمهوری اعلام می‌دارد در مواردی که طبق گزارشات و شکایات واصله برای شورای نگهبان معلوم گردد که اعضای هیأت‌های نظارت از قوانین و مقررات تخلف نموده‌اند، شورای نگهبان موظف است آن‌ها را بلافاصله عزل و افراد دیگری را جایگزین نماید. رسیدگی به صلاحیت داوطلبان و نظارت بر تبلیغات داوطلبان تصدی کرسی ریاست جمهوری از مواردی است که قبل از رأی‌گیری در حوزه نظارتی شورای نگهبان قرار دارند.

۲-۱- رسیدگی به صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری

مطمئناً هر نظامی برای استخدام کارمندان ساده خویش - چه رسد به عالی‌ترین مقام اجرایی - نیازمند صافی‌هایی جهت تأیید صلاحیت فرد مربوط برای احراز پست مورد نظر می‌باشد ولی این ملاک‌ها در جامعه مدنی بایستی توسط قانون^{۴۲} تعریف شده باشند تا شهروندان قبل از ارائه درخواست داوطلبی بتوانند بر خورداری خویش از حداقل صلاحیت‌های داوطلبی را ارزیابی کنند.^{۴۳} پیش‌بینی محدودیت‌های انتخاب‌پذیری در قانون وضع شده در سیستم قانونگذاری مردم سالار و دموکراتیک، بی‌تردید می‌تواند راه را بر بسیاری از سوء استفاده‌های جناحی سد کند.^{۴۴} در قوانین انتخاباتی فرانسه با لحاظ شرط جمع‌آوری ۵۰۰ امضای تأیید کاندیداتوری، صافی‌ای قرار داده‌اند تا فردی که مدعی صلاحیت تصدی سمت ریاست جمهوری است بتواند حداقل امضای ۵۰۰ شخصیت کشور را همراه خویش داشته باشد. به همین منظور پیش از انتخابات، شورای قانون اساسی فرم‌های مشخص و معینی را به چاپ می‌رساند و از طریق مجاری رسمی به تعداد کافی در اختیار افراد واجد صلاحیت برای معرفی نامزدهای ریاست جمهوری می‌گذارد.^{۴۵} فرد معرفی‌کننده، فرم چاپی که مفاد آن حکایت از اعلام رضایت مندی کامل و معرفی یک نامزد را دارد، تکمیل و شخصاً آن را امضا

۴۱. دستور العمل وظایف ناظران شعب ثبت نام و اخذ رأی، آیین‌نامه اجرایی قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

۴۲. آن‌هم قانونی که در یک نظام دموکراتیک و مردم‌سالار وضع شده است (سیدفاطمی، سیدمحمد؛ پیشین، ص ۱۳۴).

۴۳. فرشتیان، حسن؛ پیشین، ص ۱۲۵.

۴۴. البته باید توجه داشت این دو قید در صورتی کارا هستند که کلیت نظام حقوقی و سیستم حکومتی در یک شاکله دموکراتیک و مردم‌سالار شکل گرفته باشد (سیدفاطمی، سیدمحمد؛ پیشین، ص ۱۳۴).

۴۵. این اشخاص عبارتند از: اعضای پارلمان (مجالس ملی و سنا)، اعضای شورای مناطق (استان)، اعضای شورای شهرستان، اعضای شورای شهر پاریس، اعضای مجالس سرزمینی سرزمین‌های آنسوی دریاها، شهرداران (دهیاران) یا اعضای مجمع فرانسویان مقیم خارج (تقی‌زاده، جواد؛ پیشین، ص ۶۰).

می‌کند.^{۴۶} شورا بررسی می‌کند که هر داوطلب انتخاب ریاست جمهوری حداقل ۵۰۰ امضا را جمع‌آوری کرده باشد و در بین امضاکنندگان حداقل منتخبان ۳۰ شهرستان یا سرزمین آن‌سوی دریاها موجود باشند بدون این که بیش از یک دهم (۵۰ نفر) امضاکنندگان از یک شهرستان یا سرزمین آن‌سوی دریاها باشند. داوطلب باید دارای رضایت کامل جهت نامزدی و انتخاب‌پذیر باشد.^{۴۷} شورای قانون اساسی پس از حصول اطمینان از ضابطه‌مند بودن معرفی‌نامه‌ها و اعلام نامزدی، فهرست نامزدها را به تصویب می‌رساند. این فهرست باید حداکثر در شانزدهمین روز پیش از دور اول رأی‌گیری در روزنامه رسمی منتشر شود.^{۴۸} بر اساس ماده ۷ دستور مورخ ۱۴ مارس ۱۹۶۴^{۴۹} از تصمیم شورای قانون اساسی مبنی بر تنظیم فهرست داوطلبان ریاست جمهوری می‌توان نزد خود او تجدیدنظر خواهی کرد.^{۵۰}

در ایران نیز وظیفه خطیر ریاست جمهوری اقتضا می‌کند که این مقام از شرایط ویژه و برجسته‌ای برخوردار باشد تا بتواند به طور شایسته به ایفای وظایف ریاست جمهوری پردازد.^{۵۱} طبق بند ۹ اصل ۱۱۰ قانون اساسی و ماده ۵۷ قانون انتخابات ریاست جمهوری تأیید صلاحیت داوطلبان انتخاب ریاست جمهوری بر عهده شورای نگهبان است. این مسأله به یکی از قدرتمندترین اهرم‌های نظارتی شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری تبدیل شده است. از محتوای نصوص قانون اساسی استنباط می‌شود که از نظر قانون‌گذار اساسی، تمایز روشنی میان مرحله «نظارت بر انتخابات» و مرحله «تأیید یا رد صلاحیت داوطلبان» وجود دارد.^{۵۲} تصریح به صلاحیت شورای نگهبان برای تأیید صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری^{۵۳}، به‌رغم وجود اصل ۹۹ قانون اساسی، مفید این معناست که گستره اصل ۹۹ قانون اساسی شامل تشخیص صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری نمی‌گردد.^{۵۴} به نظر می‌رسد که تأیید صلاحیت داوطلبان انتخاب ریاست جمهوری که طبق بند ۹ اصل ۱۱۰ بر عهده شورای نگهبان گذاشته شده یک عمل اجرایی است این در حالی است که شأن نظارتی شورای نگهبان اقتضا می‌کند تا در چارچوب اصل ۹۹ بر سلامت انتخابات نظارت کند. موید این برداشت مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی است که برخی از اعضای آن به‌رغم پذیرش نظارت شورای نگهبان بر انتخابات، مطالبی را در موافقت با واگذاری تأیید صلاحیت داوطلبان به رهبری یا شورای رهبری مطرح کرده‌اند.^{۵۵} و^{۵۶} در

^{۴۶}. بزرگمهری، مجید؛ بررسی تطبیقی نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فرانسه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵، ص ۱۶۱.

^{۴۷}. تقی‌زاده، جواد؛ پیشین، ص ۶۰.

^{۴۸}. بزرگمهری، مجید؛ پیشین، ص ۱۸۷.

^{۴۹}. علی‌رغم تضاد آن با ماده ۲-۶۲ قانون اساسی فرانسه.

^{۵۰}. تقی‌زاده، جواد؛ پیشین، ص ۶۱.

^{۵۱}. هاشمی، سید محمد؛ حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد ۲، پیشین، ص ۲۵۷.

^{۵۲}. علینقی، امیرحسین؛ نظارت بر انتخابات و تشخیص صلاحیت داوطلبان، تهران: نی، ۱۳۷۸، ص ۶۴.

^{۵۳}. در بند ۹ اصل ۱۱۰ قانون اساسی.

^{۵۴}. شعبانی، قاسم؛ حقوق اساسی و ساختار حکومت در جمهوری اسلامی ایران، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۳، ص ۱۸۰.

^{۵۵}. لازم به ذکر است که ارتباط شورای نگهبان با رهبری به گونه‌ای است که برخی از حقوق‌دانان (مدنی، جلال‌الدین؛ پیشین، ص ۱۳۴) تشخیص صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری را به صورت غیر مستقیم بر عهده رهبری می‌دانند.

^{۵۶}. نک: صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم، جلسات سی‌ودوم تا پنجاهم، تهران، اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴، صص ۱۱۹۳-۱۱۹۴.

هر صورت شورای نگهبان موظف است بر اساس شرایط مذکور در اصل ۱۱۵ قانون اساسی^{۵۷} و ماده ۳۵ قانون انتخابات ریاست جمهوری افراد واجد شرایط صلاحیت را معرفی کند. به نظر برخی از حقوقدانان^{۵۸} و^{۵۹} شرایط انتخاب پذیری محصور در نص اصل ۱۱۵ قانون اساسی است و افزودن به آن نقض قانون اساسی است. اصل اساسی حصری بودن شرایط انتخاب پذیری به ریاست جمهوری از اصولی است که از نظریات شورای نگهبان در مقام نظارت بر اساسی بودن مصوبات مجلس استخراج شده است.

داوطلبان انتخاب ریاست جمهوری یا نمایندگان تام‌الاختیار آن‌ها باید ظرف پنج روز از تاریخ انتشار دستور شروع انتخابات به وزارت کشور مراجعه کنند و پرسشنامه اعلام داوطلبی را دریافت، تکمیل و تسلیم نمایند.^{۶۰} شورای نگهبان ظرف پنج روز از تاریخ وصول مدارک داوطلبان، کار رسیدگی را به انجام می‌رساند و نظر خود را صورتجلسه و یک نسخه از آن را به وزارت کشور ارسال می‌کند. شورای نگهبان حق دارد زمان رسیدگی را تا پنج روز دیگر تمدید کند.^{۶۱} البته بر اساس ماده ۵۸ قانون انتخابات ریاست جمهوری، پس از سپری شدن مدت ۱۰ روز مذکور، شورای نگهبان حق دارد در صورتی که مدرکی دال بر صلاحیت نداشتن نامزدی به دست آید عدم صلاحیت وی را به وزارت کشور اعلام کند. شورای نگهبان تا سال ۱۳۷۸ رسیدگی مجدد به شکایات داوطلبان رد صلاحیت شده را به رسمیت نمی‌شناخت.^{۶۲} اما بر اساس قانون لزوم رسیدگی دقیق به شکایات داوطلبان رد صلاحیت شده در انتخابات مختلف مصوب ۱۳۷۸/۸/۲۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای نگهبان موظف است به شکایات داوطلبان رد صلاحیت شده در انتخابات ریاست جمهوری رسیدگی کند. به موجب تبصره ۲ ماده واحده قانون مذکور «مراجع رسیدگی کننده به شکایات داوطلبان رد صلاحیت شده مکلف‌اند به شکایات داوطلبان رد صلاحیت شده دقیقاً رسیدگی نموده و نتیجه را به داوطلب و مجریان انتخابات اعلام نمایند». گرچه تبصره اخیر مجمع تشخیص مصلحت گامی مثبت در جهت صیانت از حقوق انتخاباتی داوطلبان رد صلاحیت شده در انتخابات ریاست جمهوری است اما نباید از این نکته غفلت نمود که سازوکار تجدیدنظر خواهی داوطلبان رد صلاحیت شده نزد مرجع اولیه رسیدگی کننده به صلاحیت داوطلبان، چندان با منطق دموکراتیک سازگار نیست.

آنچه معیار تأیید یا رد صلاحیت داوطلبان خواهد بود، منحصراً شرایط و معیارهای ذکر شده در قانون اساسی است و شورای نگهبان مجاز به اعمال سلیقه و نظر شخصی در این مورد نمی‌باشد.^{۶۳} وظیفه شورای نگهبان صرفاً تشخیص

۵۷. اصل ۱۱۵ قانون اساسی مقرر می‌دارد: «رییس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد: ایرانی‌الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.»

۵۸. مهرپور، حسین؛ **مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: دادگستر، ۱۳۸۷، ص ۲۳۵

۵۹. تقی‌زاده، جواد؛ **انتخابات ریاست جمهوری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، ۱۳۸۷، ص ۶۱

۶۰. ماده ۵۵ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۶۱. ماده ۵۷ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۶۲. شورای نگهبان در مقام قاضی اساسی در نظریه مورخ ۱۳۶۴/۳/۲۵ بیان داشت: «از بند ۴ اصل ۱۱۰ قانون اساسی استظهار می‌شود که نظر شورای نگهبان در مورد صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری غیر قابل اعتراض است». ر.ک. مهرپور، **مجموعه نظریات شورای نگهبان**، جلد اول، تهران، دادگستر، ۱۳۸۷، ص ۶۷۶.

۶۳. هدایت‌نیا، فرج‌الله؛ پیشین، ص ۷۹.

انطباق یا عدم انطباق شرایط و اوصاف مندرج در قانون اساسی بر متقاضیان ورود در انتخابات است.^{۶۴} این موضوع در قانون لزوم رسیدگی دقیق به شکایات داوطلبین رد صلاحیت شده در انتخابات مختلف مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز مورد توجه قرار گرفته است. به موجب ماده واحده این قانون «کلیه مراجع رسیدگی کننده صلاحیت داوطلبین در انتخابات مختلف^{۶۵} موظف‌اند صرفاً بر اساس مواد قانونی و بر اساس دلایل و مدارک معتبر که توسط مراکز مسئول قانونی به مراجع نظارتی ارسال شده است به بررسی صلاحیت داوطلبین بپردازند». البته بسیاری از شرایط داوطلبان ریاست جمهوری مذکور در قانون اساسی غیر قابل ارزیابی می‌باشند که این مسأله توان مانور نهاد ناظر-یعنی شورای نگهبان- را در تأیید یا رد صلاحیت داوطلبان افزایش می‌دهد و حال آن که شرایط انتخاب‌پذیری باید عینی و قابل ارزیابی باشند تا آزادی انتخابات و امنیت حقوقی شهروندان خدشه‌دار نشوند.^{۶۶} و^{۶۷} علاوه بر تأیید صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری، نظارت بر تبلیغات داوطلبین تأیید صلاحیت شده قبل از برگزاری انتخابات نیز بر عهده شورای نگهبان است.

۲-۲- نظارت بر تبلیغات داوطلبان

یکی از امور مرسوم در جریان انتخابات بحث تبلیغات کاندیداها است که در تمام نظام‌های انتخاباتی وجود دارد. تبلیغات اگر تحت معیار و ضابطه درستی باشد و حقایق را به آگاهی مردم برساند باعث می‌شود که رأی‌دهندگان با بصیرت و آگاهی انتخاب خود را انجام دهند ولی اگر هدف از تبلیغات قلب حقایق باشد مفاسد بسیاری را به دنبال خواهد داشت.^{۶۸} در فرانسه ظاهراً حوزه‌ی تبلیغات و مراقبت بر رقابت انتخاباتی از دامنه صلاحیت مشاوره‌ای شورای قانون اساسی خارج است.^{۶۹} نظارت بر استفاده برابر داوطلبان از رسانه‌های دیداری و شنیداری بر عهده شورای عالی سمعی و بصری است.^{۷۰} علاوه بر آن کمیسیون ملی نظارت قسمت اعظم مراقبت بر رقابت انتخاباتی را بر عهده دارد. این کمیسیون از اعضای شورای دولتی، دیوان تمیز و دیوان محاسبات تشکیل شده است و مأموریت مراقبت بر بهره‌مندی برابر از امکانات رسمی تبلیغات توسط تمام داوطلبان را عهده‌دار است. با کنار گذاشته شدن شورا از طریق تأسیس کمیسیون ملی نظارت قسمت اعظم مراقبت بر رقابت انتخاباتی از حوزه اختیارات شورای قانون اساسی خارج شد.^{۷۱}

در جمهوری اسلامی ایران طبق ماده ۶۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری فعالیت تبلیغی نامزدهای ریاست جمهوری از تاریخ اعلام رسمی اسامی آنان به وسیله وزارت کشور شروع و تا ۲۴ ساعت قبل از شروع اخذ رأی خاتمه می‌پذیرد. در صورت کشیده شدن انتخابات به مرحله دوم، فعالیت تبلیغاتی از تاریخ اعلام رسمی نتایج قطعی آرای مرحله

۶۴. نیکزاد، عباس؛ **نگرشی کوتاه بر مسئله نظارت استصوابی**، رواق اندیشه، شماره ۴، آذر و دی ۱۳۸۰، ص ۳۲.

۶۵. به استثنای خبرگان رهبری که مطابق اصل یکصد و هشتم قانون اساسی است.

۶۶. تقی زاده، جواد؛ پیشین، ص ۴۳.

۶۷. هاشمی، سید محمد؛ نظارت شورای نگهبان انطباقی است نه استصوابی و نه اطلاعی، پیشین، ص ۱۸۵.

۶۸. مدنی، جلال‌الدین؛ **حقوق اساسی و نهادهای سیاسی**، پیشین، ص ۲۳۹.

۶۹. تقی زاده، جواد؛ **شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری و همه پرسی**، نشریه حقوق اساسی، شماره ۸، تابستان ۱۳۸۶، ص ۶۲.

۷۰. تقی زاده، جواد؛ **انتخاب ریاست جمهوری در قانون اساسی فرانسه**، تحقیقات حقوقی، شماره ۴۹، بهار و تابستان ۱۳۸۸، ص ۴۵۲.

۷۱. Dominique turpin, 1994: p. 435. به نقل از تقی زاده، جواد؛ **شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری و**

همه پرسی، پیشین، ص ۶۲.

اول شروع می‌شود و تا ۲۴ ساعت پیش از آغاز اخذ رأی مرحله‌ی دوم پایان می‌یابد.^{۷۲} به‌رغم تعیین محدوده زمانی مشخص برای تبلیغات داوطلبان، ضمانت اجرای موثری برای رعایت این قاعده در قوانین انتخاباتی پیش‌بینی نشده است.^{۷۳} قانون‌گذار فعالیت‌های تبلیغاتی و این که این فعالیت‌ها شامل چه نوع فعالیت یا اقلام و کالاهای انتخاباتی می‌شود را تعیین نکرده است، بلکه با نگاه سلبی، نبایدهای تبلیغات انتخابات را برشمرده است. در واقع قانونگذار با ذکر محدودیت‌های تبلیغات، سایر فعالیت‌ها را مجاز شمرده است.^{۷۴} به منظور تضمین برخورداری یکسان نامزدهای ریاست جمهوری از امکانات دولتی کمیسیونی به نام کمیسیون بررسی تبلیغات انتخابات در وزارت کشور با ترکیب مشخص تشکیل می‌شود که شورای نگهبان می‌تواند یک نفر از اعضای خود یا از خارج را جهت نظارت بر کار کمیسیون مزبور تعیین کند.^{۷۵} نامزدهای ریاست جمهوری که صلاحیت آنان توسط شورای نگهبان تأیید و اسامی آنان از طرف وزارت کشور اعلام می‌شود، هر یک حق دارند به طور مساوی از صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران برای معرفی و ارائه برنامه‌های خود استفاده کنند^{۷۶} و حال آن که نامزدهای مجلس شورای اسلامی و شوراهای محلی حق استفاده از صدا و سیما را ندارند.^{۷۷}

انجام هزینه‌های سرسام‌آور توسط برخی از نامزدهای انتخاباتی یا هواداران حزبی یا غیر حزبی آن‌ها، -در جریان تبلیغات انتخاباتی- نتیجه انتخابات را به طور شگفت‌انگیزی تحت تأثیر قرار می‌دهد.^{۷۸} به همین دلیل، در فرانسه، قانونگذاران به استناد اصل برابری، برای هزینه‌های تبلیغات انتخاباتی داوطلبان یا احزاب بر اساس میزان جمعیت هر حوزه انتخابیه، سقف‌های معینی را پیش‌بینی می‌کنند و تجاوز از سقف‌های مقرر، به ابطال نتیجه انتخابات و انتخاب‌ناپذیری داوطلب منجر می‌شود.^{۷۹} در قوانین انتخاباتی ایران، هیچ سازوکاری برای پیش‌بینی سقف هزینه‌ها، کنترل منابع دریافتی و ضوابط حسابرسی فعالیت‌های تبلیغاتی نامزدها وجود ندارد.^{۸۰}

شورای نگهبان از طریق هیأت مرکزی نظارت و رسانه‌های گروهی می‌تواند آگاهی‌های لازم را به مردم بدهد و مطبوعات و رادیو و تلویزیون را از این لحاظ که تبلیغات خارج از ضوابط قانونی صورت نگیرد تحت کنترل داشته باشد.^{۸۱} چنانچه شورای نگهبان در کیفیت انجام مقدمات انتخابات از جمله نحوه تبلیغات تخلفاتی مشاهده کند که به صحت انتخابات خدشه وارد سازد، انتخابات را متوقف می‌کند و مراتب را به وزارت کشور اعلام می‌دارد.^{۸۲} اعضای شعبه ثبت‌نام و اخذ رأی موظف‌اند قبل از شروع اخذ رأی، هرگونه آگهی و آثار تبلیغاتی نامزدها را از محل شعبه ثبت‌نام

۷۲. ماده ۶۷ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۷۳. تقی‌زاده، جواد و کریم‌زاده، طیبه؛ اصل برابری و تبلیغات انتخاباتی در حقوق انتخابات سیاسی، حقوق اساسی، سال ۷، شماره ۱۴، زمستان ۱۳۸۹، ص ۳۰.

۷۴. احمدی، علی؛ پیشین، ص ۲۹۳.

۷۵. ماده ۶۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۷۶. ماده ۶۵ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۷۷. بند ۴ ماده ۶۲ آئین‌نامه اجرایی انتخابات شوراهای اسلامی کشور و ماده ۵۹ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی.

۷۸. گرجی ازندریانی، علی‌اکبر؛ ملاحظاتی بر شورای قانون اساسی فرانسه، پیشین، ص ۱۶۰.

۷۹. ایوبی، حجت‌الله؛ اکثریت چگونه حکومت می‌کنند؟، چاپ دوم، تهران: سروش، ۱۳۸۲، ص ۱۶۱.

۸۰. تقی‌زاده، جواد و کریم‌زاده، طیبه؛ پیشین، ص ۴۳.

۸۱. مدنی، جلال‌الدین؛ حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، پیشین، ص ۲۳۵.

۸۲. ملهم از ماده ۸ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

امحاء نمایند^{۸۳} تا همه نامزدها در شرایط مساوی قرار داشته باشند. لازم به ذکر است که خود مقامات اجرایی و نظارت بر انتخابات حق تبلیغ له یا علیه هیچیک از داوطلبان انتخاباتی را ندارند.^{۸۴} ماده ۹۳ قانون انتخابات ریاست جمهوری ناظران شورای نگهبان را ملزم به رعایت بی طرفی کامل در طول مدت مسئولیت خود می داند و ابراز جانبداری به هر طریقی از یکی از کاندیدها را جرم دانسته است که مجازات آن برای متخلفین شش ماه تا یکسال انفصال از خدمات دولتی یا شش ماه تا یکسال زندان خواهد بود. شورای نگهبان، برای نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری در روز رأی گیری نیز از هیأت های نظارتی و ناظران خود بهره می برد.

۱- نظارت شورای نگهبان هم زمان با رأی گیری

در روز رأی گیری اعضای شعب ثبت نام و اخذ رأی، صندوق یا صندوق های رأی گیری را در حضور نماینده هیأت نظارت باز و پس از حصول اطمینان از خالی بودن آن، لفاف و با مهر شعبه ثبت نام و اخذ رأی، لاک و مهر کرده و رأی گیری را در ساعت مقرر آغاز خواهند کرد.^{۸۵} در فرانسه برای محافظت هر چه بیشتر از صندوق های رأی باید پیش از شروع رأی گیری، صندوق های اخذ رأی با دو قفل غیرمشابه بسته شوند و کلید یک قفل در دست رییس شعبه و کلید دیگر در دست یکی از قضاتی باشد که به قید قرعه انتخاب می شود. به علاوه صندوق های اخذ رأی در فرانسه شفاف است و برگه های رأی از درون آن قابل رویت می باشند.^{۸۶} لذا بدین صورت سلامت صندوق های اخذ رأی به نحو مطلوبی تأمین می شود.

در ایران ناظرین شعب ثبت نام و اخذ رأی به محض مشاهده عمل خلاف قانون انتخابات، مراتب را به نماینده فرماندار یا بخشدار مستقر در محل شعبه ثبت نام و اخذ رأی یا رییس شعبه تذکر می دهند و در صورت حاصل نشدن نتیجه مطلوب موضوع را از طریق ناظر حوزه فرعی به فرماندار یا بخشدار اطلاع می دهند و در هر حال، مراتب را به طور دقیق در گزارش کتبی کار خود به ناظر حوزه فرعی قید می کنند. مذاکرات قانونی ناظرین شورای نگهبان به دلیل پشتوانه قوی ای که دارد معمولاً موثر واقع می شود و دست اندرکاران انتخابات را بیشتر متوجه اجرای درست قانون انتخابات می کند.^{۸۷} در هر حال بر اساس ماده ۳۹ آیین نامه اجرایی قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات، ناظرین شعب ثبت نام و اخذ رأی صرفاً وظیفه نظارت دارند و به هیچ وجه حق مداخله یا اعمال نظر در جریان انتخابات را ندارند.

نکته ای که ممکن است در این قسمت مطرح شود در مورد سیستم نظارتی شورای نگهبان نسبت به صندوق های سیار است که ماده ۵۰ قانون انتخابات ریاست جمهوری در این مورد تعیین تکلیف کرده است. این ماده مقرر می دارد: هیأت اجرایی شهرستان می تواند در صورتی که لازم بداند نسبت به تشکیل شعب سیار اقدام کند که باید به اطلاع هیأت نظارت برسد و همچنین نماینده ای از هیأت نظارت در معیت صندوق سیار بوده و مسیر گردش صندوق را در صورت جلسه قید و تایید نماید. برخلاف نظر برخی از حقوقدانان^{۸۸} که معتقدند تشکیل شعب سیار - که با تشخیص هیأت اجرایی

^{۸۳} ماده ۷۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۸۴} ماده ۷۳ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۸۵} ملهم از ماده ۲۸ آیین نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۸۶} احمدی، علی؛ پیشین، ص ۳۰۹.

^{۸۷} مدنی، جلال الدین؛ پیشین، ص ۲۳۵.

^{۸۸} موسی زاده، ابراهیم؛ نظارت بر انتخابات، پیشین، ص ۸۸.

صورت می‌گیرد- نشان دهنده این است که نهاد ناظر بر انتخابات می‌تواند برخی از امور را به مجری انتخابات تفویض کند و صرفاً در قالب نظارت استطلاعی بر عملکرد مجری نظارت کند؛^{۸۹} به نظر می‌رسد که در این جا، نه تنها تفویض صلاحیت به مجری انتخابات مطرح نیست، بلکه به دلیل غفلت شورای نگهبان در مقام قضاوت اساسی، نظارت استصوابی وی نادیده گرفته شده است.

در حین رأی‌گیری اگر ناظرین وظایف خود را به خوبی انجام دهند و قانون را دقیقاً رعایت کنند و به موقع تخلفات را تشخیص دهند و به مسئولین اجرایی یادآوری کنند و در تمام مراحل بی‌طرف بمانند، عوامل خوبی برای نظارت شورای نگهبان خواهند بود. اما اگر واسطه‌های نظارت به جای مراقبت بر حسن جریان انتخابات در جریان دسته‌بندی قرار گیرند و اقدامات غیر قانونی را نادیده بگیرند و گزارش خلاف واقع منعکس کنند، انتخابات وضع مطلوبی نخواهد داشت. بنابراین ناظران باید با کمال دقت انتخاب شوند.^{۹۰} بدیهی است که هر اندازه نهاد ناظر- صرفنظر از نوع آن- از گرایش‌ها و موضع‌گیری‌های گروهی و جناحی فارغ‌تر و نسبت به نتیجه انتخابات بی‌اعتنا تر و در یک کلمه بی‌طرف‌تر باشد، سلامت انتخابات بیشتر تضمین خواهد شد.^{۹۱}

در فرانسه به منظور تعقیب عملیات انتخاباتی در محل، شورای قانون اساسی می‌تواند مطابق ماده ۴۸ تصویبنامه مورخ ۷ نوامبر ۱۹۵۸، نماینده یا نمایندگان را از بین قضات عمومی یا اداری انتخاب کند. این مسأله به شورا امکان می‌دهد تا مستقیماً از تخلفات احتمالی آگاهی یابد. به نظر می‌رسد که انتخاب نمایندگان شورای قانون اساسی از بین قضات به دلیل آشنایی مناسب این افراد با قانون بسیار مفیدتر و از ضریب اطمینان بالاتری برخوردار است تا انتخاب ناظرین شورای نگهبان که عمدتاً از بین کارمندان دولت انتخاب می‌شوند و معمولاً با مسائل حقوقی آشنایی ندارند. به نظر برخی از حقوقدانان^{۹۲} حضور قضات در بین هیأت‌های نظارتی شورای نگهبان می‌تواند به این هیأت‌ها یک حالت نیمه قضایی دهد و باعث می‌شود تا تصمیم‌گیری‌ها به دور از معیارهای قضایی نباشد. در فرانسه نمایندگان شورای قانون اساسی باید عملیات رأی‌گیری را در محل تعقیب کنند. نمایندگان شورا نمی‌توانند جایگزین مقامات صلاحیتدار مانند فرمانداران، کمیسیون شمارش آرا و غیره شوند اما می‌توانند توجه آن‌ها را به سمت مسائل عملی یا حقوقی مهم جلب نمایند. مثلاً در مورد اسناد هویتی لازم برای رأی‌دهندگان، تعداد صندوق‌های حاضر در شعبه اخذ رأی، لزوم وجود اتاقک‌های انتخاباتی، سلامت آرا و شمارش آن‌ها تذکر دهند. این نمایندگان باید گزارش مأموریت مراقبتی خود را کتباً به شورا ارائه کنند و در صورت تقاضای شورا شفافاً توضیح دهند. حضور نمایندگان شورای قانون اساسی در روز رأی‌گیری در شعب اخذ رأی بسیار حائز اهمیت است و از ضمانت اجرایی بالایی برخوردار است به طوری که ممانعت برخی از روسای شعب اخذ رأی از ورود نمایندگان شورا به محل رأی‌گیری در سال ۱۹۷۴ به ابطال عمیات انتخاباتی آن شعب توسط شورای قانون اساسی منجر گردید.^{۹۳} آخرین وظیفه نظارتی شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری

۸۹. مثال دیگر در این زمینه تبصره ۱ ماده ۲۰ قانون انتخابات ریاست جمهوری است که مطابق آن "تشخیص ضرورت تمدید اخذ رأی در سراسر کشور بر عهده وزیر کشور (مجری انتخابات) است، که بدون اینکه نظر ناظر را اخذ نماید مبادرت به انجام آن می‌کند" (موسی‌زاده، ابراهیم؛ پیشین).

۹۰. مدنی، جلال‌الدین؛ **حقوق اساسی و نهادهای سیاسی**، پیشین، ص ۲۱۶.

۹۱. هریسی‌نژاد، کمال‌الدین؛ **نظری بر ابعاد حقوقی انتخابات و راههای توسعه آن**، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، سال ۴۴، شماره ۱۸۰-۱۸۱، ۱۳۸۰، ص ۲۵۷.

۹۲. عمیدزنجانی، عباسعلی؛ شورای نگهبان و نظارت بر انتخابات، پیشین، ص ۶۶.

۹۳. تقی‌زاده، جواد؛ **انتخاب ریاست جمهوری در قانون اساسی فرانسه**، پیشین، ص ۴۵۳.

مربوط به پس از رأی گیری است.

۲- نظارت شورای نگهبان پس از رأی گیری

پس از انقضای ساعت اخذ رأی در صورت حصول اطمینان از این که کلیه مراجعه کنندگان رأی خود را در صندوق رأی انداخته و فرد دیگری برای رأی دادن در محل شعبه حضور ندارد بلافاصله پس از شمارش برگه‌های تعرفه و درج آن در صورتجلسه با حضور محافظان صندوق و نماینده هیأت نظارت بر انتخابات و نماینده فرماندار، کار شمارش و قرائت آرا آغاز می‌شود.^{۹۴} پس از خاتمه شمارش و قرائت آرا، صورتجلسه ثبت نام و اخذ رأی شعبه به امضای نماینده فرماندار و اعضای شعب ثبت نام و اخذ رأی و محافظان صندوق و نماینده هیأت نظارت می‌رسد و تحویل هیأت اجرایی شهرستان می‌شود. صورتجلسه نتیجه انتخابات با امضای هیأت اجرایی شهرستان و هیأت نظارت بر انتخابات شهرستان در چهار نسخه تهیه می‌شود و یک نسخه نزد هیأت اجرایی شهرستان می‌ماند و بقیه برای هیأت نظارت بر انتخابات مزبور و وزارت کشور و هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات ارسال می‌شود.^{۹۵} شورای نگهبان ظرف یک هفته و در صورت ضرورت حداکثر ده روز پس از دریافت نتیجه انتخابات ریاست جمهوری نظر قطعی خود را نسبت به انتخابات انجام شده به وزارت کشور اعلام می‌کند و وزارت کشور از طریق رسانه‌های گروهی نتیجه نهایی را به اطلاع مردم خواهد رساند.^{۹۶} کسب اکثریت مطلق آرای شرکت کنندگان برای انتخاب ریاست جمهوری لازم است^{۹۷} و در صورتی که در دور نخست هیچ یک از داوطلبین موفق به اخذ آرای لازم نشود انتخابات به دور دوم خواهد کشید. در چنین حالتی برای برگزاری مرحله دوم انتخابات، تأیید نتیجه مرحله اول رأی گیری از سوی شورای نگهبان ضروری است.^{۹۸}

از آن جا که در انتخابات رقابت فشرده است مسلماً اعتراض‌ها و ایرادهایی متوجه انتخابات می‌شود. احراز سمت نمایندگی، کسب قدرت سیاسی را به دنبال دارد؛ به همین خاطر رقابت ناسالم در بین داوطلبان همواره محتمل است.^{۹۹} گاهی اوقات عدم رضایت و اعتراض غیرموجه و ناشی از انتظارات بی‌مورد و نپذیرفتن واقعیت است. اما پاره‌ای اوقات، نارضایتی و اعتراض به مورد و به حق است و سوء جریانی در انتخابات راه یافته است.^{۱۰۰} در فرانسه شمارش آرا تحت مراقبت مستقیم شورای قانون اساسی انجام می‌گیرد و این نهاد می‌تواند در صورت اثبات تخلفات، نتایج را به طور کلی یا جزئی ابطال کند و یا پیش از اعلام، آن‌ها را اصلاح کند. بر خلاف اعلام نتایج مرحله اول رأی گیری، اعلام نتایج انتخاب ریاست جمهوری در مرحله دوم دارای ویژگی قطعی است و برای همه لازم‌الاتباع است. در قوانین انتخاباتی فرانسه حق طرح شکایت نزد شورای قانون اساسی به صورت دقیق تنظیم شده است. هر یک از رأی‌دهندگان یا نماینده هر یک از داوطلبان تصدی کرسی ریاست جمهوری می‌تواند اعتراضات خود درباره سلامت عملیات انتخاباتی را به شورای قانون اساسی ارائه کنند. برای بررسی سلامت انتخابات ریاست جمهوری نیازی نیست که شورا لزوماً با دریافت

۹۴. بند "و" از مرحله پنجم ماده ۲۸ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۹۵. ماده ۳۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۹۶. ماده ۷۹ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۹۷. صدر اصل ۱۱۷ قانون اساسی و ماده ۱۲ قانون انتخابات ریاست جمهوری.

۹۸. تقی‌زاده، جواد؛ انتخابات ریاست جمهوری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، پیشین، ص ۵۱.

۹۹. هاشمی، سید محمد؛ نظارت شورای نگهبان انطباطی است نه استصوابی و نه اطلاعی، پیشین، ص ۱۸۲.

۱۰۰. مدنی، جلال‌الدین؛ پیشین، ص ۲۳۵.

شکایاتی مواجه شود تا تصمیم‌گیری کند بلکه در هر انتخاب ریاست جمهوری، شورای قانون اساسی می‌تواند رأساً تخلفاتی هم چون فقدان گشایش برخی شعب اخذ رأی به دلیل مشکلات حاد، امتناع از کنترل هویت رأی‌دهندگان به‌رغم تذکرات نماینده محلی شورا، ممانعت از نماینده داوطلب برای ثبت اعتراضش در صورتجلسه، گم شدن فهرست امضای رأی‌دهندگان، فاصله زیاد بین رأی‌دهندگان و اشخاص ثبت‌نامی روی فهرست امضاکنندگان را اعلام نماید. اگر تخلفات ارتكابی، آزادی یا صداقت رأی‌گیری را خدشه‌دار کند شورای قانون اساسی حسب مورد نتایج شعبه مورد نظر را ابطال و یا این که تخلفات را بیان می‌کند اما آن‌ها را مجازات نمی‌نماید.^{۱۱}

در ایران شورای نگهبان به عنوان نهاد ناظر بر انتخابات رسیدگی به شکایات انتخاباتی را نیز بر عهده دارد. در بسیاری از نظام‌های دموکراتیک نهاد ناظر بر انتخابات ریاست جمهوری، رسیدگی به شکایات انتخاباتی را نیز عهده دار است. به این ترتیب صلاحیت شورای نگهبان برای رسیدگی به شکایات انتخاباتی منطقی به نظر می‌رسد. آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری در خصوص سازوکار رسیدگی شورای نگهبان به شکایات انتخاباتی به این صورت تعیین تکلیف کرده است که حداکثر دو روز پس از انتشار آگهی نتیجه اخذ رأی در شهرستان، هیأت اجرایی شهرستان با حضور ناظر یا ناظران شورای نگهبان تشکیل جلسه داده و به شکایات واصله رسیدگی می‌نماید و مراتب را در ۵ نسخه صورتجلسه نموده و به فرماندار تسلیم می‌نماید.^{۱۲} فرماندار بلافاصله ۳ نسخه صورتجلسه رسیدگی به شکایات دریافتی از هیأت اجرایی شهرستان را به ستاد انتخابات کشور ارسال می‌دارد.^{۱۳} ستاد انتخابات کشور دو نسخه از صورتجلسات واصله موضوع ماده فوق را به هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات جهت بررسی و اعلام نظر نهایی شورای نگهبان ارسال می‌کند.^{۱۴} کار جمع‌بندی نسبت به جریان انتخابات از جانب هیأت مرکزی نظارت و شورای نگهبان انجام می‌گیرد و منجر به صدور اعتبارنامه یا ابطال انتخابات می‌شود. نظر شورای نگهبان در این مورد قطعی و لازم‌الاجرا است و هیچ مرجع دیگری حق ابطال یا متوقف کردن انتخابات را ندارد.^{۱۵} در این صورت اقدام شورا به منزله یک عمل قضایی است که شورای نگهبان همانند یک دادگاه، اقدام به رسیدگی و با استناد به مواد قانون مبادرت به صدور حکم می‌کند. نظارت شورای نگهبان در مورد شکایات انتخاباتی مربوط به قبل از صدور اعتبارنامه است. پس از این که شورای نگهبان صحت انتخابات را اعلام کرد دیگر حق ندارد به شکایاتی در آن مورد رسیدگی کند و نظر خود را تغییر دهد.

^{۱۱}. تقی‌زاده، جواد؛ انتخاب ریاست جمهوری در قانون اساسی فرانسه، پیشین، ص ۴۵۴.

^{۱۲}. ماده ۳۶ آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۱۳}. ماده ۳۷ آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۱۴}. ماده ۳۸ آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات ریاست جمهوری.

^{۱۵}. ماده ۷ قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات ریاست جمهوری.

نتیجه گیری

یکی از مباحثی که همیشه هم زمان با برگزاری انتخابات مطرح می شود بحث سلامت انتخابات و نظارت بر اجرای صحیح آن است که از اهمیت ویژه ای - مخصوصاً در انتخابات ریاست جمهوری - برخوردار است. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران شورای نگهبان را طبق اصول ۹۹ و ۱۱۸ مسئول نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری دانسته است. بدین ترتیب قانون اساسی اصل نظارت قاضی اساسی بر انتخابات ریاست جمهوری را پذیرفته است. این نظارت هم شامل وظیفه مراقبت و پیشگیری از وقوع تخلفات و تقلبات انتخاباتی و هم شامل وظیفه پیگیری و رسیدگی به شکایات و دعاوی انتخاباتی و در نتیجه اعلام نتایج نهایی انتخابات است. شورای نگهبان نظارت خود را توسط هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات، هیأت نظارت استان، هیأت نظارت شهرستان، هیأت نظارت بخش و ناظران در شعب اخذ رأی به طور موثر اعمال می کند.

تأیید صلاحیت داوطلبان انتخاب ریاست جمهوری طبق بند ۹ اصل ۱۱۰ قانون اساسی بر عهده شورای نگهبان است. اعضای شورای نگهبان موظف اند بر اساس شرایط مقرر در اصل ۱۱۵ قانون اساسی، افراد واجد شرایط صلاحیت را معرفی کنند. اما بر خلاف قوانین انتخاباتی فرانسه که شرایط انتخاب پذیری به ریاست جمهوری را عینی و قابل ارزیابی تعیین کرده اند، بسیاری از شرایط انتخاب پذیری مذکور در قوانین ایران غیر قابل ارزیابی می باشند که این مسئله توان مانور نهاد ناظر - یعنی شورای نگهبان - را در تأیید یا رد صلاحیت داوطلبان افزایش داده است. به منظور تضمین برخورداری یکسان نامزدهای ریاست جمهوری از امکانات دولتی کمیسیونی به نام کمیسیون بررسی تبلیغات انتخابات در وزارت کشور با ترکیب مشخص تشکیل می شود که شورای نگهبان می تواند یک نفر از اعضای خود یا از خارج را جهت نظارت بر کار کمیسیون مزبور تعیین کند.

هیأت مرکزی نظارت شورای نگهبان بر کلیه مراحل انتخابات، جریان های انتخابات، اقدامات وزارت کشور، هیأت های اجرایی که در انتخابات موثر هستند و آنچه مربوط به صحت انتخابات می شود نظارت می کند. هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات باید برای هر استان و شهرستان، ناظر یا ناظرانی به منظور اجرای وظیفه ی نظارت بر انتخابات تعیین نماید. ناظرین شعب ثبت نام و اخذ رأی در محل شعبه ثبت نام و اخذ رأی حضور می یابند و نباید تا پایان شمارش آرا و تنظیم صورتجلسه محل شعبه را ترک کنند. هیأت مرکزی نظارت یا ناظرانی که در سراسر کشور بر کیفیت انتخابات نظارت کامل دارند در هر مورد که سوء جریان یا تخلفی را مشاهده کنند، به مقامات برگزار کننده انتخابات - یعنی فرمانداران و بخشداران - تذکر می دهند. در فرانسه به منظور تعقیب عملیات انتخاباتی در محل، شورای قانون اساسی می تواند نماینده یا نمایندگان را از بین قضات عمومی یا اداری انتخاب کند. نمایندگان شورای قانون اساسی عملیات رأی گیری را در محل تعقیب می کنند و مستقیماً از تخلفات احتمالی آگاهی می یابند. این نمایندگان باید گزارش مأموریت مراقبتی خویش را کتباً به شورا ارائه کنند. رسیدگی به شکایات مربوط به سلامت انتخابات ریاست جمهوری و اعلام نتایج نهایی انتخابات ریاست جمهوری فرانسه با شورای قانون اساسی است. این وظیفه در جمهوری اسلامی ایران نیز بر عهده شورای نگهبان است. به نظر می رسد که سازو کارهای عدم امکان تجدید و توالی دوره و منع جمع مشاغل مقرر در نظام حقوقی فرانسه برای اعضای شورای قانون اساسی، استقلال این نهاد و در نتیجه بی طرفی وی در جریان رسیدگی به شکایات انتخاباتی را به نحو مطلوب تری تأمین می نمایند. اما نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران اعضای شورای نگهبان را از عضویت متوالی و مجدد در این نهاد منع ننموده است و ممنوعیت جمع مشاغل نیز در عمل برای

بسیاری اعضای شورای نگهبان اعمال نمی‌گردد. این وضعیت می‌تواند استقلال اعضای شورای نگهبان و بی‌طرفی آنها را خدشه‌دار نماید. بدیهی است که حمایت علنی اعضای شورای نگهبان از کاندیداهای حاضر در جریان انتخابات نیز شایسته نیست زیرا این رفتار می‌تواند اعتماد عمومی به قضاوت نهایی شورای نگهبان را تضعیف و شائبه جانبداری این نهاد در جریان رسیدگی به شکایات انتخاباتی را تقویت کند.

۱. احمدی، علی؛ **انتخابات در ایران**، تهران، میزان، ۱۳۸۹.
۲. اردان، فیلیپ؛ **نهادهای سیاسی و حقوق اساسی**، ترجمه دکتر رشید انصاریان، چاپ شانزدهم، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۹.
۳. الیوت، کاترین و ورنون، کاترین؛ **نظام حقوقی فرانسه**، ترجمه صفر بیگ زاده، چاپ اول، تهران: سمت، ۱۳۸۷.
۴. ایوبی، حجت‌الله؛ **اکثریت چگونه حکومت می‌کنند؟**، چاپ دوم، تهران: سروش، ۱۳۸۲.
۵. بزرگمهری، مجید؛ **بررسی تطبیقی تبلیغات در نظام انتخاباتی ریاست جمهوری ایران و فرانسه**، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۱، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۶.
۶. بزرگمهری، مجید؛ **بررسی تطبیقی نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فرانسه**، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵.
۷. تقی‌زاده، جواد؛ **انتخابات ریاست جمهوری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**، مدرس علوم انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، ۱۳۸۷.
۸. تقی‌زاده، جواد؛ **انتخاب ریاست جمهوری در قانون اساسی فرانسه**، تحقیقات حقوقی، شماره ۴۹، بهار و تابستان ۱۳۸۸.
۹. تقی‌زاده، جواد؛ **شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات پارلمانی**، اندیشه‌های حقوقی، سال ۴، شماره ۱۰، بهار و تابستان ۱۳۸۵.
۱۰. تقی‌زاده، جواد؛ **شورای قانون اساسی فرانسه و نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری و همه‌پرسی**، نشریه حقوق اساسی، شماره ۸، تابستان ۱۳۸۶.
۱۱. تقی‌زاده، جواد؛ **گفتارهایی در حقوق انتخابات سیاسی**، جزوه درسی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، بابلسر، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران، ۱۳۹۰.
۱۲. تقی‌زاده، جواد و کریم‌زاده، طیه؛ **اصل برابری و تبلیغات انتخاباتی در حقوق انتخابات سیاسی**، حقوق اساسی، سال ۷، شماره ۱۴، زمستان ۱۳۸۹.
۱۳. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ **ترمینولوژی حقوق**، چاپ پنجم، تهران: گلشن، ۱۳۷۰.
۱۴. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ **مبسوط در ترمینولوژی حقوق**، جلد پنجم، تهران: گنج دانش، ۱۳۸۶.
۱۵. سیدفاطمی، سیدمحمد؛ **حق تعیین سرنوشت و مسئله نظارت بر انتخابات**، مدرس علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۲.
۱۶. شعبانی، قاسم؛ **حقوق اساسی و ساختار حکومت در جمهوری اسلامی ایران**، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۳.
۱۷. **صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**، جلد ۲، جلسات سی و دوم تا پنجاهم، تهران: اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴.

۱۸. طباطبائی مومتمنی، منوچهر؛ **حقوق اساسی**، چاپ دوازدهم، تهران: میزان، پائیز ۱۳۸۶.
۱۹. علینقی، امیرحسین؛ **نظارت بر انتخابات و تشخیص صلاحیت داوطلبان**، تهران: نی، ۱۳۷۸.
۲۰. عمیدزنجانی، عباسعلی؛ **شورای نگهبان و نظارت بر انتخابات**، مجله حکومت اسلامی، شماره ۳۰، زمستان ۱۳۸۲، صص ۵۹ تا ۷۰.
۲۱. فاورو، لویی؛ **دادگاه‌های قانون اساسی**، ترجمه دکتر علی اکبر گرجی ازندریانی، تهران: میزان، ۱۳۸۸.
۲۲. فرشتیان، حسن؛ **نگاهی به شورای قانون اساسی فرانسه و شورای نگهبان ایران**، مجله حکومت اسلامی، شماره ۳۰، زمستان ۱۳۸۲.
۲۳. قاضی، ابوالفضل؛ **بایسته های حقوق اساسی**، چاپ یازدهم، تهران: میزان، ۱۳۸۲.
۲۴. گرجی ازندریانی، علی اکبر؛ **در تکاپوی حقوق اساسی**، چاپ دوم، تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۸۸.
۲۵. گرجی ازندریانی، علی اکبر؛ **ملاحظات بر شورای قانون اساسی فرانسه**، پژوهش‌های حقوقی، شماره ۱۶، ۱۳۸۸.
۲۶. **مجموعه نظریات شورای نگهبان**، تهران، مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۸۱.
۲۷. مدنی، جلال‌الدین؛ **انتخابات در ایران/ گذشته و حال**، زمانه، سال ۲، شماره ۱۵، آذر ۱۳۸۲.
۲۸. مدنی، جلال‌الدین؛ **حقوق اساسی و نهادهای سیاسی**، چاپ سوم، تهران: همراه، ۱۳۷۴.
۲۹. موسی زاده، ابراهیم؛ **نظارت بر انتخابات**، مجله حکومت اسلامی، سال سیزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۷.
۳۰. مهرپور، حسین؛ **مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: دادگستر، ۱۳۸۷.
۳۱. مهرپور، حسین؛ **مجموعه نظریات شورای نگهبان**، جلد ۱، تهران: دادگستر، ۱۳۸۷.
۳۲. نیکزاد، عباس؛ **نگرشی کوتاه بر مسئله نظارت استصوابی**، رواق اندیشه، شماره ۴، آذر و دی ۱۳۸۰.
۳۳. هاشمی، سید محمد؛ **نظارت شورای نگهبان انضباطی است نه استصوابی و نه اطلاعی**، مدرس علوم انسانی، شماره ۳۱، زمستان ۱۳۸۲.
۳۴. هاشمی، سید محمد؛ **حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران**؛ جلد ۲، چاپ بیستم، تهران: میزان، زمستان ۱۳۸۷.
۳۵. هدایت‌نیا، فرج‌الله؛ **بررسی شبهاتی پیرامون نظارت و دفاتر نظارتی شورای نگهبان**، مجله رواق اندیشه، شماره ۲۶، بهمن ۱۳۸۲.
۳۶. هریسی‌نژاد، کمال‌الدین؛ **نظری بر ابعاد حقوقی انتخابات و راههای توسعه آن**، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، سال ۴۴، شماره ۱۸۰-۱۸۱، ۱۳۸۰، صص ۲۳۷ تا ۲۶۴.

The Control of Guardian Council on the Presidential Election in Iran with a look to France Law

Abstract

The Guardian Council does its election's control duty with formation of the Central control Board, Control Board of the Province, City Control Board, and appointment of Supervisors in branches of voting in three steps ; the days before the vote, on polling day, and the days after the vote. The Guardian Council is responsible to approve Qualifications of Presidential Candidates in according to paragraph 9 of Article 110 of the Constitution. Many of the requirements listed for Presidential candidate are inappreciable, so that it has increased maneuver of the Guardian Council to approve or disqualify candidates. Guardian Council acts by reason toward the cancellation or suspension of a nationwide election or some area at all stages of polling, in case of proven violation. Handling of Electoral Complaints and Final election results, are announced by the Guardian Council. The Constitutional Council supervises presidential election in France. The Council controls the good performance of presidential election, Handles the objections and announces the final results.

Keywords

Control, Presidential Election, Guardian Council, Constitutional Council.